

A kubai forradalom előtörténetéhez: a Kubai Aprista Párt (1933–1937)

A kubai historiográfiában különleges helye van az 1959-es forradalom előtörténetének. Ennek az egyébként érthető érdeklődésnek azonban meglehetősen sajátos jellegzetességeit is megfigyelhetjük. Mindenekelőtt: nagy hangsúlyt kapnak a forradalom gyökerei és közvetlen előzményei, miközben a forradalom legitimációjának történeti igazolása is hangsúlyt kap e művekben. Középpontba természetesen a forradalmi előzmények kerülnek, különösen a közvetlen előzményeket jelentő évtizedekben (1933–1959). Ebben az érdeklődésben azonban az első Kubai Kommunista Párt (1925) szerepét a kubai történetírás túlértékeli, s indokolatlanul középpontba állítja.¹ Más politikai pártok és mozgalmak csak kisebb figyelmet kapnak, s megítélésük – pozitív vagy negatív – a kommunistákhoz való viszonyukban kap értelmet. A kommunisták tevékenysége a norma, és sokszor erőteljesen apologetikus tónussal olvashatunk csupán tevékenységükről és az eseményekre történő befolyásukról.²

Ugyanakkor ennek a figyelemnek erőteljes gyengeségei is látszanak, és jelentős egyensúlyvesztésre utalnak a történelmi kutatások tematikai érdeklődését illetően. A kubai historiográfia kevés figyelmet fordít a más, nem-kommunista pártokra és mozgalmakra, nagyon keveset tudunk a jobboldali mozgalmakról, s mindmáig alig olvashatunk e korszak politikáját meghatározó személyiségekről (Batista, Grau San Martín, Chibas, Mendieta stb.). José Antonio Tabares del Real hatalmas és izgalmas monográfiája Antonio Guiterasról inkább kivétel.³

Magam az 1970-es évek elején kutathattam először Kubában, ahol a kontinentális hatású perui APRA (Amerikai Népi Forradalmi Szövetség, Alianza

---

¹ Louis A. Pérez: „In the Service of the Revolution: Two Decades of Cuban Historiography. 1959–1979”. *Hispanic American Historical Review*. 60 (1) 1980, 79–89.

² José Cantón Navarro: *Cuba, el desafío del yugo y estrella*. La Habana, 1996, 105–135.

³ Frank Argote-Freyre: „In search of Fulgencio Batista: a reexamination of prerevolutionary Cuban scholarship”. *Revista Mexicana del Caribe*. Año 6, No. 11, 193–227. Robert Whitney: „The Architect of the Cuban State: Fulgencio Batista and Populism in Cuba, 1937–1940”. *Journal of Latin American Studies*. No. 32. 200, 435–459. José Antonio Tabares del Real: *Guiteras*. La Habana, 1973.

Popular Revolucionario Americana) kubai hatását, befolyását vizsgáltam,⁴ s közben feltártam és rekonstruáltam a Kubai Aprista Párt (Partido Aprista Cubano, PAC) tevékenységét fennállásának éveiben, 1933–1937 között. E kutatások alapján jelent meg egy spanyol nyelvű kismonográfiám (1975), amit Caracasban 1978-ban újra közöltek.⁵

Ebben, magam is elfogadva a hivatalos kubai sztereotípiákat, arra a következtetésre jutottam, hogy a PAC erős antikommunista érveléssel működő jobboldali párt:

„A PAC antikommunizmusa.... akadályozta a forradalmi és reformista polgári pártok közötti együttműködést. Inkább a PAC antikommunizmusa semmint reformizmusa játszott objektíve erősen negatív szerepet a kubai forradalmi folyamatban.”⁶

Ám bizonyos kubai reakciók, szóban, baráti megjegyzésekben hozzám eljutó gyengébb-erősebb kritikai megjegyzések, különösen a volt kubai apristák részéről, akik a forradalmi háború idején a *Július 26-a Mozgalomban* tevékenykedtek, és a győzelem után fontos beosztásokban dolgoztak, erős figyelmeztetést jelentettek. Különösen *Enrique de la Osa*, a PAC volt főtitkára, aki az 1950-es években a Batista-ellenes mozgalomban játszott újságíróként fontos szerepet, majd 1959 után a *Bohemia* című folyóirat főszerkesztője lett, vagy *Raúl Primelles*, a PAC másik vezetője és ideológusa, aki 1959 után külügyminiszter-helyettes lett, majd Kuba ENSZ-nagyköveteként tevékenykedett – véleménye jelentett fontos figyelmeztetést.⁷ E figyelmeztetések közvetítésében az 1970-es években az ELTE spanyol tanszékén tanító kubai irodalomtörténésznek, Salvador Buenónak volt fontos szerepe.

Mindezért úgy döntöttem, hogy folytatom a PAC-ra vonatkozó kutatásokat. 1982-ben és 1987-ben volt lehetőségem ismét Kubában kutatni, ahol

⁴ Anderle Ádám: *Movimientos políticos en el Perú entre las dos guerras mundiales*. La Habana, 1985. A monográfia, első európai történész munkájaként, 1980-ban elnyerte a *Casa de las Américas* kontinentális tudományos díját (Premio Casa de las Américas), amely a perui gondolkodó emlékére ezévben *Premio Extraordinario José Carlos Mariátegui* nevet kapta.

⁵ Anderle Ádám: *Algunos problemas de la evolución del pensamiento antiimperialista en Cuba entre „las dos guerras mundiales: comunistas y apristas”*. *Acta Historica*. Tomo LII. Szeged, 1975, 75. Újrakiadás In: *Semestre Histórico*, No. 2. Caracas, Universidad Santa María, 1978.

⁶ Uott 34.

⁷ Hugo Vallenés Málaga: „Cien años de Enrique de la Osa, fundador del aprismo en Cuba.” In: *Vanguardia Aprista, julio de 2009*. A korabeli forrásokban vezetéknévét leggyakrabban – önmaga is – a *Delahoza* írásváltozatban találjuk.

a korszak folyóiratait tekintettem át, interjút készítettem Enrique de la Osával, valamint Raúl Primelles özvegyével, s mindkét ex-aprista vezető magánlevéltárában dolgozhattam. Ugyanakkor tanulmányoztam az erre vonatkozó újabb kubai történeti szakirodalmat. Ebből a szakirodalomból két történészt kell megemlítenem, akik a legfontosabb könyveket publikálták az 1930-as évekről. Lionel Soto és José Antonio Tabares del Real az 1930-as évek forradalmi mozgalmairól írott monográfiái hatalmas levéltári anyagot dolgoztak fel,⁸ s máig meghatározó munkái e korszaknak.

Mindazonáltal, mindkét munka nagyon érdekes és ellentmondásos vonásokat mutat. Miközben maguk is ismétlik a „hivatalos” negatív sztereotípiákat a PAC-ról, elemzésükben számos pozitív mozzanat is megtalálható.

Lionel Soto írja:

„Kubában az aprizmus mint olyan, kevés nyomot hagyott, parányi „sejt” volt, amely dicsőség és fájdalom nélkül húnyt ki, s még az idióta „siboneyismo”, és a különleges és nem létező indigenismójuk, amely megideologizálta az ősi (taino) indián kunyhót és faszerszámokat, sem hagyott nyomot.”⁹

Soto ezen idézete utalás az *Atuey* nevű folyóiratot kiadó havannai fiatal értelmiségiekre, akik 1927–1928-ban a spanyolok ellen lázadó indián vezér, *Atuey* nevét választották folyóiratuk nevéül – egyébként valószínűleg másolva a perui APRA indigenismóját. A folyóiratot Enrique de la Osa irányította, s ma e lapot mint a kontinensen első aprista folyóiratot tekinti a latin-amerikai historiográfia. Az *Atuey* azonban az APRA nézetei mellett helyet adott más kubai baloldali gondolkodók írásainak is. Hirdetéseit is a baloldali értelmiség adta, mint például a két kiemelkedő fiatal havannai gondolkodója a 20-as éveknek, Juan Marinello és Roig de Leusenring, akik mint ügyvédek, irodájuk hirdetéseivel támogatták a lapot. Állandó szerző a perui Victor Raúl Haya del la Torre, az APRA alapítója, de más perui apristákat is olvashatunk, például Manuel Seoanét, de a radikális baloldali Juan Marinello vagy Tristán Marof írásai is megtalálhatóak a lapban.¹⁰

⁸ Lionel Soto: *La revolución de 33*. La Habana, 1975. Tomos I–III., José Antonio Tabares del Real: *La revolución de 30: los dos últimos años*. La Habana, 1973.

⁹ Soto i.m, 486. Az idézet folytatása: „Kuba, a feketék és fehérek országa, ahol, ahogy Guillén mondja, minden kevert, a legnagyobb intellektuális komolysággal találkozunk, amely a régi afrikai kulturális gyökereket tanulmányozza.” Soto véleménye egyébként igaztalan. A kubai apristák erős figyelmet fordítottak a fekete-problémára. Lásd például Alberto Arredondo *Los negros en Cuba*. La Habana, 1936. című munkáját.

¹⁰ Arredondo: *Algunos problemas*, 7–22.

Bizonyos értelemben az *Atuey* folyóiratnak hasonló a karaktere és felfogása, mint a José Carlos Mariátegui által alapított limai *Amautának*: az imperialistaellenes, demokratikus, nemzeti eszmék fóruma lett. Az *Atuey* folyóirata ezen időszakban markáns obrerista („demokratikus szocializmus”) vonásokat is mutatott.

A folyóiratot tehát messze nem a Soto által említett *idiotizmus* jellemezte. Jó példa erre Enrique de la Osa 1928 augusztusi írása, amelyben Machado diktatúráját vette célba. „*Diktátor? Igen, diktátor!*” volt a cikk címe, amely miatt a szerzőt bebörtönözték, majd a lapot is betiltották. És az *Atuey* szerzői a forradalmi években, 1929–1933 között aktívan küzdöttek Machado ellen, maga de la Osa kétszer is börtönbe került ismét.¹¹

Lionel Soto azonban másutt mintha fontosnak látná a PAC-nak a kubai politikai küzdelmekben játszott szerepét:

„Mindazonáltal az *aprizmus* mint ideológia, rányomta bélyegét bizonyos politikai csoportosulásokra, amelyek az 1933-as forradalom után születtek. Ennek az ideológiának és politikai koncepcióinak az elemeit mind a jobb-, mind a baloldalon megtalálhatjuk: ott vannak a félfasiszta ABC szervezetében, a nemzeti reformista PRC (Kubai Forradalmi Párt), sőt, a nemzeti forradalmi *Joven Cuba* programjában is. Nyomait 1947-ig tudjuk követni, a Kubai Néppárt (Ortodoxok) megalapításáig.”¹²

José Antonio Tabares del Real, 1935 első heteiről beszélve írja:

„Az ellenzék létrehozta a Forradalmi Egységfront nevű formációt, hogy tárgyalásokat kezdjen a rendszerrel. E Frontban az ABC, a PRC(A), a Havannai Egyetem, az APRA, a *Joven Cuba* és néhány kisebb szervezet vett részt...”

De, jegyzi meg Tabares, e tárgyalások során

„a diktatúra, az ABC, az autentikusok, az apristák arra törekedtek, hogy megakadályozzák a Kommunista Pártot, hogy a Konferencián részt vevők előtt kifejthesse véleményét ....”¹³

Tabares e véleménye egyébként, negatív értelmezésén túl arra is utalhat, hogy a PAC komoly befolyású párt volt, s nem a „kisebb szervezetek” közé tartozott.

Tabares del Real egy másik munkájában a következőket írja meglehetősen negatív tónussal, de zavarba ejtő kétértelműséggel is:

„Nem hiányoztak álforradalmi és reformista csoportok és egyének, akik az imperializmussal és a kubai oligarchiával kacérkodtak, támadva így a forra-

¹¹ Vallenás i.m.

¹² Soto i.m., 486.

¹³ Tabares: *La revolución*, 231.

*dalmat, amely éppen súlyos sebet kapott. Ezek között található a Kubai Aprista Pártnak nevezett csoport, amelyet annak az APRA-nak eszméi inspiráltak, amelyet kontinentális törekvések jellemeztek, s amelyet néhány évvel előbb Haya de la Torre, észak-amerikanista ügynök alapított.*¹⁴

Több probléma is van ezzel az idézettel.

Mindenekelőtt az, hogy az APRA alapítójának USA-felé való mozgását, amely a második világháború alatt és után lesz jellemző, visszavetíti a 30-as évekre. S a kubai Julio Antonio Mellára hivatkozik – kevés indokkal –, aki „előre látta” Haya „imperialistabarát törekvéseit”.¹⁵

Eszerint a PAC imperialistabarát lett volna Tabares szerint? Ám akkor mit jelent a „pseudorevolucionario”, tehát az álforradalmi és reformista jelző a PAC esetében?

Az azonban kétségtelen, hogy a PAC álláspontja 1935 májusának első napjaiban igen kemény volt, s a „kommunisták szélsőségesen katasztrofikus politikájáról” beszélt, amint ezt 1935. május 7-i közleményükben olvashatjuk.

Ám a PAC e reakciója érthető és indokolt volt 1935 elején, mert a kubai Kommunista Párt, szakszervezeti központjával (CNOC) együtt előkészítetlenül és szövetségesek nélkül robbantott ki márciusban általános sztrájkot, amely vereséget szenvedett. A vereség Batista diktatúrájához vezetett, és az összes demokratikus erő illegálisba szorulását eredményezte.¹⁶

Ez a megjegyzés Tabares Guiterasról írott könyvében szerepel, s Tabares véleményét természetesen Guiteras sorsa is motiválta. A PAC nyilatkozata utáni napon („24 horas antes de Morillo”), május 8-án ugyanis Batista pribékjei megölték Antonio Guiterast, a nemzeti antiimperialista küzdelem emblematis és karizmatikus személyiségét. A forradalom ügye kétségkívül „súlyos sebet kapott”.

Az említett két tekintélyes kubai történész véleményében tetten érhető ellentmondások és kérdőjelek arra ösztönöztek, hogy újraolvassam korábbi levéltári jegyzeteimet, összegyűjtött dokumentumaimat, a sajtóban gyűjtött adatokat, s tanulmányozzam a legújabb szakirodalmat. És ne csak újraolvassam, de újra is értelmezsem ezeket, újragondolva a Kubai Aprista Párt 1930-as évekbeli tevékenységét és befolyását a kubai politikai gondolkodásra.

Az alábbiakban szeretném összefoglalni ennek az újragondolásnak az előzetes eredményeit, néhány hipotézist is megfogalmazva.

¹⁴ Tabares: *Guiteras*, 453.

¹⁵ Julio A. Mella: „Comunismo, leninismo o „arpismo” ingenuo”, In: *Pensamiento revolucionario cubano*, La Habana, 1971, Tomo I., 337–353.

¹⁶ Cantón Navarro i.m. 119–124.

1. Az 1930-as évek politikai eseményei szélsőséges kaleidoszkóp-jelleget mutatnak. Hatalmas dinamizmus, gyors politikai változások és kegyetlen konfliktusok, erős tömegmozgalmak, a politikai helyzetnek leginkább megfelelő politikai programok állandó keresése, hatalmas viták a forradalom lehetséges útjáról, a forradalmi és reformista pártok közötti együttműködés kérdéseiről stb.

Feltűnő a harmincas években az éppen ekkor született politikai pártok nagy száma: Ifjú Kuba (Joven Cuba, JC), Kubai Autentikus Forradalmi Párt (Partido Revolucionario Auténtico, PRC(A)), Kubai Aprista Párt (Partido Aprista Cubano, PAC), Nemzeti Parasztpárt (Partido Agrario Nacional, PAN), Kuba Szocialista Munkásunió (Unión Socialista Obrero de Cuba), Leninista Bolsevik Párt – trockisták (Partido Bolchevique Leninista), Forradalmi Baloldal (Izquierda Revolucionario, IR, ORCA – Organización Revolucionaria Cubana Auténtica) stb.¹⁷

2. E kaleidoszkopikus jellegű változásokban meg kell látnunk azonban néhány *állandó és stabil* elemet is. Mindenekelőtt Kuba erős embere, Fulgencio Batista és a hadsereg említendő. Ezen túl az Egyesült Államok jelenléte állandó tényező, ahogy a kubai oligarchia erős érdekei és befolyása is.

Állandó tényező volt a kubai politikában azonban Kuba Kommunista Pártja (Partido Comunista de Cuba, PCC) is, amely ezidőben nagy befolyással rendelkezett, igen erős szakszervezeti központot (CNOC) irányított, ugyanakkor számolhatott a Komintern nemzetközi támogatásával is. Bár ez a kapcsolat gyengeségének egyik tényezője is volt: mint párt, a Komintern egyik szekciójaként működött, s tulajdonképpen Moszkva nemzetközi vonalát adaptálta és valósította meg.

Az 1930-as években, 1934/35-ig a PCC-t egy igen szélsőségesen szektás politikai vonal jellemezte, az „*osztály osztály ellen*” politikája, amely szövetségesek nélkül folytatott harcot jelentett a proletárforradalomért és a proletárdiktatúráért. A Komintern 1935–36-ban történő fordulata (*népfrontpolitika*) a kubai kommunista párt esetében csak nagyon ellentmondásosan valósult meg, azonkívül az *egységfront*, majd a *népfrontpolitika* jelszava hiteltelen volt az ellenzéki pártok előtt, amelyeket az elmúlt években (esetleg hónapokban, napokban is) rendszeresen támadtak a kommunisták. A PCC az antiimperialista pártok előtt elvesztette hitelét, a „forradalmi folyamat vezetésének” állandó ambíciója – tehát a hegemonia kérdése – megkérdőjelezte a kommunisták őszinteségét és hitelességét.

Ám az ellenzéki pártok kétségkívül megértették, hogy a katonai diktatúra elleni küzdelem csak együttműködéssel, egységfrontban lehet sikeres. Ezért

¹⁷ Ugyanott, 121–122, Anderle Ádám: *A munkásmozgalom története Latin-Amerikában. 1870–1959*. Budapest, 1982, 267–270.

látjuk a kooperáció szándékának különböző formáit, alternatíváit 1935–1936-ban – főképpen Guiteras halála után –, de a pártok többsége meglehetősen távolságtartó maradt a kommunistákkal szemben.¹⁸

3. Ilyen politikai térben kell elhelyeznünk a Kubai Aprista Pártot.

Robert Alexander az APRA legismertebb kutatója szerint a perui APRA egyike volt a latin-amerikai nemzeti reformista pártoknak, ahogy a kubai PRC(A) is. Alexandernek csupán egy rövid utalása van a PAC-ra, amelyet Kubában az „*egyik legjelentősebb*” pártnak tart.¹⁹

Mindazonáltal a Kubai Aprista Párt esetében ezt a minősítést/megállapítást érdemes árnyalni. Bár, mint módszert, a PAC elítélte az erőszakos eszközöket és a fegyveres harcot, de álláspontja markánsan patrióta és antiimperialista volt. Egy *népi demokráciáért* küzdött, amelyet, mint az apristák másutt is, *funkcionális demokráciaként* képzelt el, amely nem ismerte a politikai párt-pluralizmust. A PAC-ot tehát baloldali formációként kell megítélnünk, amelyen belül egyszerre voltak jelen reformista és forradalmi tendenciák.²⁰

A Kubai Aprista Párt Machado diktatúrájának bukása után (1933), Carlos Manuel Céspedes y Quesada igen rövid, néhány napos kormányzata alatt (1933 augusztus 12. – szeptember 4.) született. Mint párt 1933 szeptemberében jelent meg. Végrehajtó Bizottságában ott találjuk többek között Enrique de la Osát, Raúl Primellest, Alberto Arredondót, Guillermo Zéndequí, Alfredo Noguerát és másokat.²¹ A PAC-nak a tartományokban is voltak bizottságai, illetve szervezetei.

Ebben az első periódusban jelentős erkölcsi támogatást jelentett a híres és tekintélyes, idős kubai gondolkodó, José Varona szolidaritása, aki ekkor maga is apristaként jelent meg a politikai színtéren.²²

¹⁸ Anderle: *Algunos problemas*, 23–29, 43–74. A Perui Kommunista Pártot hasonló problémák jellemezték Lásd Anderle, Ádám: „Comunistas y apristas en los años treinta en el Perú.” *Acta Historica*. T. LXIII, Szeged, 1978, 43–103.

¹⁹ Robert J. Alexander: *Latin American Political Parties*. New York–London–Toronto, 1973, 180–197, 280–290. A Kubai Aprista Párttról a 282 oldalon ír. Ugyanő: *Aprismo. The ideas and doctrines of Victor Raúl Haya de la Torre*. Kent, 1973.

²⁰ A PAC 1934 decemberében alapította a *Futuro* című lapot és „baloldali politikai hetilapként” jellemezte, amely szerkesztői Enrique de la Osa y Guillermo de Zéndequí voltak. A *Futuro* „a szélsőségek infantilizmusa nélkül” akart tevékenykedni, és célja a különböző politikai erők integrálása és becsatornázása volt a nemzeti küzdelemben, amely a „külföld” által alávetett gazdaságunk visszaszerzését célozta.” *Archivo Nacional de Cuba* (Kubai Nemzeti Levéltár). Fondo especial, Leg. 24. No. 4.

²¹ Anderle: *Algunos problemas*, 29–33.

²² Alberto Arredondo: „El testimonio de Enrique José Varona”. In: *Repertorio Americano*. 11 de julio de 1937, XXXII, No. 2, 24.

A PAC vezetőinek és valószínűleg tagjainak a többsége is a városi középosztály értelmiségi köreiből került ki. Első dokumentumaiban (*Declaración y Principios, El Aprismo ante la realidad cubana*) meghatározta helyét a kubai politika erőterében. Elutasította „a külföldi befolyást,” azaz a Komintern által irányított kommunistákat: „*távol van tőlünk az a szélsőséges demagógia, amely a munkások és parasztok szovjetkormányáért harcol,*” írták, s azt hangsúlyozták, hogy a PAC legális eszközökkel képzei el küzdelmét.

A Kubai Aprista Párt utcai propagandáját erős obrerista, marxista frazeológia jellemezte. Szocializmusról beszélt, de, mert szerintük a munkásosztály Kubában „számszerűen gyenge”, a forradalmat a középosztálynak kell vezetnie, írták alapítói az alapító dokumentumban.²³

Természetesen a kommunisták, a szocialisták és a trockisták emiatt dühödten támadták az apristákat, mert a politikai életben számukra új riválisként jelentek meg.²⁴ Később ugyan a párt obrerista/marxista nyelvezete gyengült, de a munkások felé fordulása hangsúlyos maradt. Erre utalt, hogy Havannában 1933-ban megszervezték a *José Martí Népi Egyetemet*, egy másikat pedig Santiago de las Vegasban. Később még két népi egyetemet szerveztek. A PAC megszervezte diákszövetségét is (*Federación Aprista Estudiantil*).²⁵

Vezetőinek tevékenysége a sajtóban volt különösen erős és meghatározó, s önálló lapot is kiadtak Havannában és Orientében. Sajtótevékenységük visszhangja erős és igen pozitív volt.

A párt tevékenységének első periódusában érzékelhető a perui APRA közvetlen hatása, de a PAC gyorsan adaptálta ezeket az eszméket a kubai valóságra, s a politikai küzdelemben intenzív szövetségkeresés jellemezte. Írásaiban támaszkodott José Martí gondolataira, amelyek jól illeszkedtek az aprista elképzelésekhez – például a funkcionális demokrácia eszméjéhez, melyet az APRA antiimperialista tartalommal telített.

²³ *El aprismo ante la realidad cubana. Manifiesto a la Nación*. La Habana, 1934, 36. A brosúra a kubai apristák minimális és maximális programját foglalta össze. 1934 júliusában fogadta el a párt vezetése.

²⁴ Anderle: *Algunos problemas*, 33–38.

²⁵ A negyedik népi egyetem (*Universidad Popular José Martí*) 1935 szeptemberében nyílt Santiago de Cubában (se abrió en septiembre de 1935 en Santiago de Cuba). Ugyanebben az évben született egy diákszakszervezete is (*Sindicato Aprista de Estudiantes*). *Seasac*, septiembre de 1935. No. 2. Archivo Nacional de Cuba. Fondo Esp. Leg. 55. No. 2. A *Seasac* nevű aprista folyóirat a perui aprista jelszót parafrázálta: „*Sólo el Apra salvará a Cuba – Csak az APRA mentheti meg Kubát!*”. A lap főszerkesztője Juan Pérez volt. A jelszó egyébként a kubai apristák némiképp irreális ambícióira is fényt vetett.

Szocializmuseszméjét pedig Lázaro Cárdenas tettei inspirálták. Alberto Arredondo írt erről: „Cardenas a szocializmus kiigazítását jelenti: funkcionális önkormányzatokat, gazdasági demokráciát, osztályok egységfrontját az Állam minden szervezetében.” Cárdenas, mondja Arredondo, „Mexikó minden forradalmi erejének unióját hozza létre a népfront révén...”²⁶

A kubai apristák elképzeléseit a funkcionális, a szociális és a gazdasági demokráciáról elfogadták a kubai ellenzéki politikai pártok is – kivéve a kommunistákat. S tulajdonképpen ez a Kubai Aprista Párt valódi jelentősége a harmincas években: az ideológiai orientációt illetően befolyása meghatározó volt.

E vonatkozásban 1935-ben érdekes vita alakult ki a *Masas* nevű kommunista újság és az aprista *Futuro* hetilap között. Juan Marinello, aki ekkor már a kommunistákhoz közeledett, a *Masas*ban az aktuális forradalomról írva két különböző szakaszból beszélt. Marinello (és a kommunisták) szerint az első szakasz a polgári forradalom céljait teljesíti, miközben a második szakasznak már a (kommunista értelmű) szocialista forradalom feladatait kell megoldania.²⁷

De a kommunisták felfogásában az első szakasz jelszava csak *taktikai jellegű* értelmet kapott, s ezt ki is mondták. Az apristák persze elutasították e kétciklusú felfogást, mert egyetlen demokratikus, népi forradalomról gondolkodtak.

Az 1935–1936-os esztendőkből a Kubai Aprista Párt már a kubai antiimperialista pártok közötti összefogásként létrejövő *Egységfront* (Frente Único) megteremtéséért tevékenykedett. Az új aprista hetilap, a *Futuro* erről így tájékoztatót:

„A *Joven Cuba*, a *Partido Agrario Nacional*, az *Izquierda Revolucionaria*, a *Partido Aprista Cubano* úgy döntöttek, hogy kezdeményezik a PRC(A)-nak *Egységfront* megalakítását a reakció és a imperializmus ellen. Az autentikusoknak lehetőségük van arra, hogy ezzel kapcsolatos álláspontjukat kialakítsák. A PRC válaszának ismerete után, a PRC részvételével vagy anélkül, döntenek a *Partido Comunista de Cuba* meghívásáról. A jelenlegi politikai helyzetben ez a forma a leghatékonyabb az *Egységfront* megteremtésének útján.”²⁸

A PRC(A) azonban más utat képzelt el, s 1936 elején paktumot kötött a második legerősebb ellenzéki párttal, a *Joven Cubával*. A kommunisták

²⁶ Alberto Arredondo: „Cárdenas visto por Cuba”. In: *Repertorio Americano*, (24 de abril de 1937) XXXII. No.16. 247, 250.

²⁷ *Futuro*, 4 de febrero de 1935.

²⁸ „El Frente Único”. SEASAC, septiembre de 1935.

ugyanakkor jelezték, hogy kapcsolódnának e paktumhoz, de minden más antiimperialista párttal is szívesen együttműködnének.

A kommunisták 1935 második felétől szemmel láthatóan a kooperációra tették immár a hangsúlyt. Lapjuk, a *Bandera Roja* egy választási szövetség (alianza electoral) megalakítását sürgette, ám később mégis a választások bojkottjára hívott fel, s nem is vett részt a választásokon.²⁹

1936 májusában viszont már egy *Népfront* megalakítását szorgalmazták, egy népi forradalmi kormány megteremtése érdekében.

Mint később Blas Roca egy beszédéből kiderült, a KKP ezidőbeli cikk-cakkjai a párton belüli vitákkal voltak magyarázhatóak. Amíg a párt vezetése 1935-ben börtönben volt, a szektás jobboldali vezető csoport a bojkott-taktikát választotta az egységfront helyett. Mindez azonban hitelüket tovább rontotta az ellenzéki pártok szemében.³⁰

Az 1935–1936-os esztendőkből, egy közös antiimperialista nemzeti egységfront létrehozásáért folytatott küzdelem eredménytelensége és kudarcai miatt 1936 utolsó hónapjaiban új, *másik alternatíva* született.

A *pártok közötti fúzió* eszméje, amelyet a legnagyobb ellenzéki párt, a PRC(A) vezetője, Ramón San Martín kezdeményezett.³¹ Ez a gyakorlatban a legnagyobb pártba, a PRC(A)-ba való belépést jelentette. A PAC-ban erős vita bontakozott ki erről, s még 1937 februárjában a pártvezetés többsége e fúzió ellen foglalt állást, ám novemberben végül is megtörtént a PAC és a PRC(A) fúziója. A Kubai Aprista Párt belépett az autentikus pártba, elveszítve így saját korábbi nevét és arcát. A többi kisebb ellenzéki párt hasonlóképpen cselekedett, beléptek a PRC(A)-ba, nagy néppártot hozva így létre.³²

E *fúzió-folyamat* eredményeként új *pártmodell* született meg Kubában: a *Front-Párt* modellje, amit a perui APRA szorgalmazott már az 1920-as évektől. A Haya de la Torre által propagált pártmodell mintája a kínai Kuomintang volt, amelyet Haya Front-Pártnak tartott, és amelyről többször is írt.³³

²⁹ „Una respuesta al Partido Aprista Cubano”. *Bandera Roja*, 16 de marzo de 1936. Archivo Nacional de Cuba, Fondo Esp. III/67.

³⁰ *Por el cambio de táctica. El Partido Comunista ante el Pacto de México y la Asamblea Constituyente.* (1 mayo de 1936.) A pártdokumentumok egy 16 oldalas füzetben jelentek meg. Archivo Nacional de Cuba, Fondo Esp. 12/42.)

³¹ Grau San Martín ilyen elképzeléseit egy kis könyvben adta közre: *Partidos de Frente Unido para Indoamérica (APRA)*. México, 1938. A brosúra 17 oldalas.

³² Marcos Díaz: *El P.R.C. y los Frentes Populares*. La Habana, 1938, 12–15.

³³ Haya de la Torre: „El APRA y Kuo Min Tang.” In: *Atuey*, agosto de 1928.

Meg kell azonban jegyezni, hogy José Martí által 1892-ben létrehozott Kubai Forradalmi Párt (PRC) – amelynek nevét az autentikusok maguknak választották 1934-es megalakulásukkor – hasonló jellegű párt volt. Azt is mondhatnánk, hogy Latin-Amerikában a Front-Párt (ma populista pártnak neveznénk) prototípusa ez a José Martí által létrehozott PRC volt.

E fúziós légkörben a kubai apristáknak valószínűleg az utolsó független javaslatuk volt, amikor – nem kevés szarkazmussal – azt javasolták a kubai kommunista pártnak, hogy az általa propagált népfronteszmé megvalósításaként a párt is lépjen be a PRC(A)-ba, amely maga a Népfront.

A PCC dühösen és idegesen reagált, s a kubai ex-apristák javaslatát provokációnak minősítette, mert ez a kommunista párt felosztatását jelentette volna a KKP szerint.³⁴

Természetesen provokatív javaslat volt, ám nem feltétlenül volt ördögtől való. Ismerünk hasonló példákat. Kínában Kína Kommunista Pártja 1937-ben belépett a Kuomintangba, hogy a japán invázió elleni hatékony harcot erősítse. Mexikóban pedig a marxista szakszervezeti vezető, Lombardo Toldano, a Mexikói Munkás Konföderáció (CTM) vezetője a munkásközponttal ugyancsak belépett Lázaro Cardenas elnök által létrehozott *Mexikói Forradalom Pártjába* (1938), s annak munkástagozataként működött.

A kubai apristák 1937 végétől politikai tevékenységüket már a *Kubai Autentikus Forradalmi Pártban* – PRC(A) folytatták. Tevékenységük, elsősorban a programalkotó és ideológiai jellegű írásokon keresztül sokban hozzájárult a párt politikai/ideológiai vonalának kialakulásához.

E volt apristák életpályája aztán eltérő utakon folytatódott. Alfredo Noruega például a PRC(A) szenátora lett, később pedig miniszteri tisztet vállalt Batista kormányában. Alberto Arredondo pedig, akit már a harmincas években a legkeményebb antikommunizmus jellemzett, korrumpálódott, s Miami-ban halt meg. Mások, mint De la Osa vagy Primelles, őszinte patrióta és imperialistaellenes álláspontot elfogadva Eduardo Chibással együtt kiléptek kormánypárttá váló és lezüllött, korrumpálódott PRC(A)-ból (1944–1952 között voltak kormányon), létrehozva a *Kubai Népi-Ortodox Pártot*, amelyben ott találjuk már a fiatal ügyvédet, Fidel Castrót is. Ez az út már a *Július 26-a Mozgalom* felé mutatott.³⁵

* * *

³⁴ Anderle: *Algunos problemas*, 61.

³⁵ Raúl Roa: „Discurso sobre Enrique de la Osa”, In: Granma, 12 de junio de 1975. Lásd még Anderle Ádám: „A reformizmus Kubában” (El reformismo en Cuba). In: *Tanulmányok Kuba történetéből* (szerk. Anderle Ádám) Szeged, 1985, 37–51.

Befejezésül, tanulmányunk címére utalva néhány hipotetikus jellegű következtetést/kérdést szeretnénk megfogalmazni, amelyek éppen a *Július 26-a Mozgalom* és az 1959 után megszülető forradalmi *Állam* jellegét érintik, s komolyan felvetik a forradalmi folyamatban az *aprista* eszméi befolyás valódi erejét.³⁶

Mindenekelőtt érdemes – ismét – figyelmeztetni arra, hogy az 1930-as évek politikai küzdelmeiben a forradalmi vagy demokratikus jövőképekben a pártpluralizmus nem kapott helyet, ahogy a politikai demokrácia gondolkörei sem. De jelezni kell azt is, hogy José Martínál, akinek eszméihez a fidelista és általánosabban a demokratikus, antiimperialista mozgalmak oly erősen kötődtek, sem vetődik fel a politikai pluralizmus eszméje. Az általa létrehozott Kubai Forradalmi Párt, mint említettük, valójában Front-Párt volt, amely a leendő kubai független köztársaság *egyetlen pártjaként*, valamilyenféle állampártként tétéleződött. E tekintetben tehát elmondható, hogy Martí és az 1930-as évek *aprista* eszméi között számos ponton erős az ideológiai hasonlóság. Ahogy a demokrácia kérdésében is. Martí is szociális-faji demokráciáról gondolkodott, a politikai pluralizmus a jövőendő Kubát illetően nem jelenik meg gondolataiban.

S ha a *Július 26-a Mozgalmat* tekintjük, ez jellegzetesen populista Front-Pártként született, amelybe aztán 1959 után *fúzióval* léptek a forradalmi pártok (a Népi Szocialista Párt – kommunisták és a Forradalmi Direktórium). Az, hogy 1965-ben e populista párt – mert az! – felvette a Kuba Kommunista Pártja nevet, inkább taktikai kényszer volt Kuba számára.³⁷ Fidel Castro pártja és állama mindenekelőtt José Martíól eredeztette magát.

Véleményünk szerint tehát az 1959 után megszülető forradalmi Kuba politikai rendszere a kubai *autochtón* forradalmi hagyomány és az 1930-as évek latin-amerikai politikai gondolkodásában megszülető, ugyancsak *autochtón* populista („*aprista*”) politikai modell (Front-Párt = Állampárt) szintéziseként értelmezhető.

³⁶ Egy magyarázó megjegyzést is szükséges azonban tennünk. Érdemes arra figyelmeztetni ugyanis, hogy az 1930-as években az *aprista* jelző nem egyszerűen csak a perui vagy kubai *apristákat* jelentette. Az APRA az egész latin-amerikai nem kommunista antiimperialista nemzeti progresszió elképzeléseit, tapasztalatait foglalta össze és szintetizálta Martíól Sandinón át Cardenasig. Az „*aprista*” jelző ebben az értelemben tehát tulajdonképpen csupán orientáló jelző és egy eszmeáramlatot szimbolizál.

³⁷ Anderle Ádám: *Latin-amerikai utakon*, Szeged, 2002, Hispánia, 107–125. Anderle Ádám: *Kuba története*. Budapest, 2008, 78–80.